

КРИСТИНА М. РАНЂЕЛОВИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДЕПАРТМАН ЗА ПСИХОЛОГИЈУ

ДУШАН Ј. РАНЂЕЛОВИЋ

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА ПСИХОЛОГИЈУ

УПИТНИК СОЦИЈАЛНЕ ВЕРОВАТНОЋЕ И ПОТЕНЦИЈАЛНИХ ПОСЛЕДИЦА – *провера поузданости и валидности* *на српској популацији*²

САЖЕТАК. У когнитивним моделима психопатологије пристрасност расуђивања игра важну улогу. Циљ овог рада је био провера метријских карактеристика упитника који је намењен процени овог конструкта. Упитник је адаптиран за српско говорно подручје са енглеског језика. На узорку од 166 испитаника, старости од 19 до 29 година (АС = 21,73; СД = 1,43) примењени су следећи инструменти: Упитник социјалне вероватноће и потенцијалних последица; Упитник за процену осетљивости на поткрепљење; Скала анксиозности као црте, која је део Инвентара анксиозности као црте и стања и Скала страха од негативне евалуације – краћа форма. Резултати показују да је у питању високо поуздан инструмент за процену пристрасности расуђивања, и да се његове ставке могу сматрати репрезентативним и хомогеним. У циљу процене латен-

¹ kristina.kasic@yahoo.com

² Рад је настао у оквиру два истраживачка пројекта: 1) Индикатори и модели усклађивања породичних и пословних улога бр. 179002 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и 2) Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција бр. ИИИ 47023 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

тне структуре упитника спроведена је експлоративна факторска анализа (метода главних компоненти), а резултати су сугерисали да се ради о упитнику са две једнодимензионалне субскеале. У прилог конструкта валидности иду и резултати корелационе анализе, који говоре о значајним релацијама обе компоненте пристрасности расуђивања са особинама личности, анксиозношћу и страхом од негативне евалуације, и то у очекиваном смеру. Сходно томе, српска верзија упитника може се препоручити за мерење пристрасности расуђивања.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: метријске карактеристике, Упитник социјалне вероватноће и потенцијалних последица, социјална анксиозност.

УВОД

Према когнитивним моделима психопатологије (Alloy, Abramson, Walshaw & Neeren, 2006), когнитивне пристрасности или пристрасности у процесирању информација представљају важан фактор у развоју и одржавању емоционалних поремећаја. Свако селективно процесирање емоционално релевантних стимулуса назива се когнитивна пристрасност (Mineka & Tomarken, 1989). Оне се могу јавити у различитим етапама процесирања информација. Од најранијих фаза (као што је аутоматско усмеравање пажње) до каснијих (попут вољног подуђивања информација из аутобиографске меморије).

Теоријски модели анксиозности (нпр., Beck, Emery & Greenberg, 1985), такође, истичу важност когнитивних пристрасности за настанак и перзистентност емоционалних поремећаја. Резултати Кимбреловог истраживања (2012) говоре у прилог претпоставци да је пристрасност у процесирању информација, механизам преко кога личност утиче на понашање и емоционалне реакције на претеће ситуације. Одређене форме пристрасности (нпр. пристрасност меморије) могу бити организоване у надређени или генерални фактор когнитивних пристрасности. С друге стране, Греј и МекНотон (Gray & McNaughton, 2000) говоре о постојању базичног можданог система (нпр. систем који се налази у основи BIS-а) који је у основи већег броја пристрасности у процесирању информација.

Једна од когнитивних пристрасности која се сматра кључним фактором социјално-анксиозног поремећаја јесте пристрасност расуђивања (Clark 2001; Foa, Franklin, Perry & Herbert, 1996; McManus, Clark & Hackmann, 2000; Rapee & Heimberg, 1997; Rheingold,

Herbert & Franklin, 2003). Дефинише се као склоност прецењивања вероватноће појаве негативних социјалних догађаја у ближој будућности (нпр. Неко ће ме критииковати; Почећу да муцам), као и потенцијалних последица (узнемирености) до којих они могу довести (нпр. Нећу знати одговор на питање које ми је постављено; Узнемирићу се пред другима) (Foa et al., 1996). Перцепција опасности суштински је одређена здруженим ефектом субјективне процене вероватноће и узнемирености појединим догађајима (Carr, 1974; Back, 1976).

Истраживања су показала да социјално-анксиозни појединци поседују израженију пристрасност расуђивања (нпр. Amir, Beard & Bower, 2005; Foa, Franklin, Perry & Herbert, 1996; McManus et al. 2000; Poulton & Andrews, 1996; Rheingold et al., 2003; Smári, Pétursdóttir & Þorsteinsdóttir, 2001; Zou & Abbott, 2012) и да се она може смањити применом одређених психотерапијских и фармаколошких третмана, што говори о њеној релевантности за социјално-анксиозни поремећај (McManus et al., 2000).

Када је у питању пристрасност процене вероватноће појаве негативних догађаја, налази показују да група социјално фобичних испитаника у поређењу са контролном групом, процењује да је могућност појаве негативних социјалних догађаја већа (нпр., Andrews, Freed & Tesson, 1994; Foa et al., 1996; Lucock & Salkovskis, 1988; Poulton & Andrews, 1996; Uren, Szabó & Lovibond, 2004). Истраживања која су се бавила испитивањем друге компоненте пристрасности расуђивања (процена узнемирености одређеним негативним исходима у појединим ситуацијама), показала су сличне резултате. Особе које пате од социјалне фобије прецењују последице друштвених догађаја, без обзира на то да ли су они позитивни, двосмислени, умерено негативни или изразито негативни (Voncken, Bögels & de Vries, 2003). У поређењу са контролном групом испитаника, социјално фобични појединци процењују негативне социјалне догађаје као више претеће (нпр., Poulton & Andrews, 1996; Uren et al., 2004; Voncken et al., 2007; Voncken et al., 2003) и оцењују исходе тих догађаја као јаче узнемиравајуће (нпр., Foa et al., 1996; Gilboa-Schechtman, Franklin, & Foa, 2000; McManus et al., 2000; Smári, Bjarnadóttir & Bragadóttir, 1998; Wilson & Rapee, 2005).

Досадашња истраживања сугеришу да је успешна примена когнитивно-бихејвиоралне терапије праћена смањењем пристрасности процене вероватноће и потенцијалних последица (нпр., Franklin, Huppert, Langner, Leiberg & Foa, 2005; Lucock & Sal-

kovskis, 1988; Poulton & Andrews, 1996; Voncken & Bögels, 2006). Редукција пристрасности процене исхода догађаја статистички значајно корелира са снижењем социјалне анксиозности (Foa et al., 1996) и симптома социјалне фобије (Hormann, 2004; Wilson & Rapee, 2005). Друге студије (нпр., McManus et al., 2000; Smits, Rosenfield, McDonald & Telch, 2006a) показују да промене у пристрасности процене вероватноће појаве непожељних догађаја боље предвиђају редукцију социјалне анксиозности него промене у пристрасности процене последица до којих они могу довести.

Реформулисана Теорија осетљивости на поткрепљење (rRST; Gray & McNaughton, 2003) претпоставља да су индивидуалне разлике у систему бихејвиоралне инхибиције (BIS – behavioral inhibition system), систему бихејвиоралне активације (BAS – behavioral approach system) и Борба/Бежање/Блокирање систему (BBBS ili Fight/Flight/Freezing System – FFFS), одговорне за многе индивидуалне разлике у личности, психопатологији и осетљивости на поткрепљење.

Према овом моделу, Борба/Бежање систем одговоран је за сва понашања која су у некој вези са стањима страха и добија назив Борба/Бежање/Блокирање систем и на когнитивно-бихејвиоралном плану одговара особини агресивности. Стимулуси који представљају безусловну казну или изостанак награде, као и условни сигнали награде или изостанка награде, изазивају активацију FFFS-а. Активација овог система огледа се у реакцијама на све аверзивне дражи, а могуће реакције на претеће стимулусе могу бити борба, бежање или „замрзавање”. BAS представља систем реаговања на сигнале награде, с тим што укључује и условне и безусловне реакције на сигнале награде и олакшање услед избегавања казне. BAS корелира са особином импулсивности. BIS се односи на систем задужен за детекцију конфликта између два аверзивна (FFF-FFF) или два апетитивна (BAS-BAS) стимулуса. Он је задужен за реаговање на све условне дражи у случају када су оне у било каквом конфликтном односу. Овај систем се активира у ситуацијама када особа доживљава висок степен узнемирености услед детектовања потенцијалне опасности, тј. када је принуђена да реагује. Због тога је улога амигдале у овом систему веома значајна. BIS је у релацији са особином анксиозности.

У неким истраживањима (нпр. Kimbrel, 2009; 2012) потврђено је да повећана BIS-FFFS осетљивост представља личносну/биолошку основу за многе когнитивне пристрасности (нпр. повећана пажња усмерена на претњу, пристрасност меморије, негативна

очекивања и уверења). Према Кимбрелу (2012), когнитивне пристрасности за негативне и претеће социјалне информације су медијатори између BIS/FFFS-а и социјалне анксиозности у условима непосредне социјалне претње, за шта постоји и индиректна емпиријска потврда (Noguchi, Gohm & Dalsky, 2006; Gomez & Gomez, 2002). Ослањајући се на Корову (Corr, 2002) хипотезу о „удруженим подсистемима”, која претпоставља да BIS и BAS имају антагонистички и фасцилитаторни ефекат на понашање упркос њиховој функционалној независности, Кимбрел (2008) сматра да низак BAS представља додатни ризик за појаву когнитивних пристрасности и социјалне анксиозности (Kimbrel et al., 2008). Особе које поред високог степена изражености BIS/FFFS-а, имају и ниску израженост BAS-а, склоније су негативним когнитивним пристрасностима, социјалној анксиозности и развоју социјалне фобије, док то није случај са особама које поред преосетљивости BIS/FFFS-а, имају израженији BAS. Другим речима, налази претходних истраживања (нпр. Kimbrel, 2009; 2012) сугеришу да постоји позитивна повезаност између BIS-а, FFFS-а и когнитивних пристрасности, као и негативна између BAS-а и когнитивних пристрасности. Такође, постоји позитивна повезаност између, анксиозности, страха од негативне евалуације (која лежи у основи социјалне анксиозности) и когнитивних пристрасности, тј. пристрасности расуђивања (McManus, Clark & Hackmann, 2000).

Имајући у виду значајност конструкта пристрасности расуђивања за истраживачку и клиничку праксу и недостатак инструмената који операционализује исти код нас, основна сврха овог рада јесте провера метријских карактеристика српске верзије једног од најчешће спомињаних и коришћених упитника који је намењен процени овог конструкта. Реч је о Упитнику социјалне вероватноће и потенцијалних последица (Social Probability Cost Questionnaire; SPCQ; McManus, Clark & Hackmann, 2000). Стога су постављени следећи циљеви: 1) испитати поузданост упитника на узорку испитаника из Србије; 2) испитати латентну структуру упитника и 3) испитати конструкт валидности упитника провером корелација са другим релевантним конструктима (особине личности, анксиозност као црта и страх од негативне евалуације).

МЕТОД

УЗОРАК И ПОСТУПАК

У читавом истраживању учествовало је 170 студената психологије од прве до четврте године Филозофског факултета у Нишу. Након одстрањивања униваријантних (униваријатни ($z > +/- 3.29$) и мултиваријатних „аутлејера“ (према критичним вредностима Махаланобис дистанци; Tabachnik & Fidell, 2007) коначним узорком обухваћено је 166 испитаника, старости од 19 до 29 година ($AC = 21,73$; $CD = 1,43$). Од тога је било 20 момака (12%) и 146 девојака (88%).

Адаптација упитника са енглеског језика на српски спроведена је методом повратног превода, након добијања сагласности за коришћење инструмента од аутора. Упитник је најпре преведен на српски, а затим је та верзија преведена на енглески. Поређењем ових верзија показало се да је њихово преклапање задовољавајуће.

Испитивање је спроведено током новембра 2013. године на пригодном узорку испитаника за време наставе.

ИНСТРУМЕНТИ

- 1) **Упитник социјалне вероватноће и потенцијалних последица (Social Probability Cost Questionnaire; SPCQ; McManus, Clark & Hackmann, 2000)** користи се за процену пристрасности расуђивања. Упитник се састоји из две субскеле (по 33 ајтема), које се разликују само по упутству. Испитаници на скали од 0 до 100 (0 – не толико лоше/узнемиравајуће; 100 – веома лоше/узнемиравајуће; 0 – уопште није вероватно; 100 – скоро сигурно ће се догодити) процењују колико лоше или узнемиравајуће по њих може бити сваки од наведених негативних социјалних догађаја у ближој будућности, као и колико је вероватно да ће им се сваки од наведених догађаја десити у ближој будућности (нпр. Неко ће ме критиковати; Казаћу нешто глупо; Почећу да муцам; Моје мишљење ће бити исмејано). Обе скале су показале високу унутрашњу конзистентност ($\alpha = .96$; $\alpha = .97$) у истраживању МекМануса и сар. (McManus, Clark & Hackmann, 2000).
- 2) **Упитник за процену осетљивости на поткрепљење (УОП; Смедеревац, Митровић и Чоловић, 2014)** садржи 29 ајтема са

предложеним петостепеним скалама Ликертовог типа за одговарање. Упитник операционализује димензије Реформулисане теорије осетљивости на поткрепљење: BIS – систем бихејвиоралне инхибиције (7 ајтема), BAS – систем бихејвиоралне активације (6 ајтема) и Борба (6 ајтема), Бежање (5 ајтема) и Блокирање (5 ајтема) (BBBS – Борба/Бежање/Блокирање систем). У истраживању Смедеревац и сар. (2014) поузданост субскала износила је за BIS $\alpha = .82$; BAS $\alpha = .78$; Борба $\alpha = .76$; Бежање $\alpha = .61$ и Блокирање $\alpha = .79$. У овом истраживању поузданост субскала је следећа: за BIS $\alpha = .76$; BAS $\alpha = .75$; Борба $\alpha = .79$; Бежање $\alpha = .58$ и Блокирање $\alpha = .72$.

- 3) **Скала анксиозности као црте (STAI-T)** део је Инвентара анксиозности као црте и стања (STAI; State-Trait Anxiety Inventory, Spielberger, Lushene, Vagg & Jacobs, 1983). Састоји се од 20 ајтема које су намењене процени анксиозности као диспозиционе карактеристике. Задатак испитаника је да на четворостепеној скали Ликертовог типа (1 – нимало; 4 – веома) одреде у ком степену доживљавају одређене манифестације анксиозности. Приликом процене стања анксиозности испитаници извештавају како се претежно осећају. Скорови могу варирати од минимум 20 до максимум 80. Скала се може примењивати индивидуално и групно без временског ограничења. Валидност овог инструмента потврђена је на бројним узорцима (нпр. Kvaal, Laake & Engedal, 2001). На узорку од 2500 испитаника, Скот и Мелин (Scott & Melin, 1998) су спровели интернационално истраживање чији су резултати показали да су мере релијабилности скала биле веома конзистентне; релијабилност изражена Кронбах алфа коефицијентом кретала се од .76 до .95. Такође, у једном од иностраних истраживања скала је показала високу интерну конзистентност ($\alpha = 0.93$) и добру критеријску валидност (Spielberger et al., 1970; према Sesti, 2000). Поузданост скале на узорку испитаника из овог истраживања износи $\alpha = .88$.
- 4) **Скала страха од негативне евалуације – краћа форма (Fear of Negative Evaluation Scale – Brief form; FNE – B; Leary, 1983)** користи се за процену стаха од негативне евалуације која је у сржи социјалне анксиозности као особине. Страх од негативне евалуације односи се на страх од неповољне оцене других приликом антиципације или учествовања у некој социјалној ситуацији. Састоји се из 12 ајтема, а испитаник има задатак да на петостепеној скали (1 – није моја карактеристика; 5 – изу-

зетно моја карактеристика) процени која се карактеристика колико односи на њега (нпр. „Када причам са неким, бринем о томе шта може да размишља о мени”; „Често сам забринут/а какав утисак остављам”; „Превише бринем о томе шта други људи мисле о мени”). Скорови се крећу у распону од 12 до 60, а виши скорови указују на виши степен страха од негативне евалуације.

Скала је показала добру унутрашњу конзистентност и у релацији је на очекиван начин са усамљеношћу и депресивношћу (Duke, Krishnan, Faith & Storch, 2006; Singh, 2011), иако су резултати неких истраживања указали на податак да обрнуто скоровани ајтеми нису повезани са теоријски сличним конструктима (Rodebaugh et al., 2004; Weeks et al., 2005). Такође, FNE-B у другим истраживањима показује одличну унутрашњу конзистентност ($\alpha=.97$) и тест-ретест релијабилност ($r=.94$; Collins, Westra, Dozois & Stewart, 2005). На узорку адолесцената српске националности α износи .87 (Младеновић и Кнебл, 1999). У овом истраживању поузданост FNE -B-а је .87.

РЕЗУЛТАТИ

ДЕСКРИПТИВНИ ПОКАЗАТЕЉИ

Вредности Колмогоров-Смирновљевог теста статистички су значајне за све скале/субскале, изузев за субскалу BIS, што указује на значајна одступања скорова од нормалне дистрибуције (Табела 1). Такође, вредности скјунис и куртозис показатеља говоре да дистрибуција неких варијабли одступа значајно од нормалне ($-1 < \text{Ск} \text{ и } \text{К} < 1$). Због тога је у припреми података за даљу анализу извршена нормализација скорова коришћењем Tuskey-јев алгоритам (Tabachnik & Fidell, 2007), како би подаци били прикладнији за параметријске процедуре. Осим тога, пре статистичке обраде, подаци су очишћени од недостајућих вредности коришћењем EM алгоритма (након што је утврђено да се недостајуће вредности дистрибуирају случајно по матрици; Tabachnik & Fidell, 2007).

СКАЛЕ	К-С	п	Мин.	Мах.	АС	СД	Скјунис	Куртозис
СВ	.11**	.000	.00	71.76	24.09	17.24	.74	-.28
ПП	.10**	.001	.00	67.35	23.16	16.48	.65	-.44
VIS	.07	.065	1.00	3.71	2.26	.57	.10	-.31
VAS	.08**	.007	1.17	4.00	2.72	.55	-.13	-.20
БОРБА	.09**	.002	1.17	4.00	2.53	.60	.20	-.33
БЕЖАЊЕ	.11**	.000	1.20	3.80	2.54	.54	.02	.29
БЛОКИРАЊЕ	.09**	.001	1.00	3.80	2.04	.61	.29	-.49
STAI-T	.08**	.005	1.10	3.60	2.53	.64	.47	-.02
FNE-B	.13**	.000	1.08	4.58	2.02	.47	.67	.44

ТАБЕЛА 1: ДЕСКРИПТИВНИ ПОКАЗАТЕЉИ ЗА ВРЕДНОСТИ ОСНОВНИХ ВАРИЈАБЛИ ИСТРАЖИВАЊА (N = 166)

**Напомена. $p < .01$; СВ – вероватноћа појаве негативних социјалних догађаја; ПП – узнемиреност негативним социјалним догађајима; К-С – Колмогоров-Смирновљев статистик; п – ниво значајности Колмогоров-Смирновљевог статистика.

ПОУЗДАНОСТ, РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТ И ХОМОГЕНОСТ

Провера поузданости SPCQ-а коришћењем Кронбаховог алфа коефицијента у оквиру методе интерне конзистентности показује да је реч о високо поузданом инструменту ($\alpha = .96$; $\alpha = .96$). Ставке субскала се могу сматрати репрезентативним и хомогеним.

СКАЛА	N	α	КМО	h1	S-B
СВ	33	.96	.93	.47	.93
ПП	33	.96	.93	.44	.92

ТАБЕЛА 2: ПОУЗДАНОСТ, РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТ И ХОМОГЕНОСТ СУБСКАЛА SPCQ-А

Напомена. α Cronbach коефицијент поузданости; КМО – нормализовани Каисер-Меуер-Олкинов коефицијент репрезентативности; h1 – просечна интерајтемска корелација као мера хомогености. S-B – Spearman-Brownov сплит-халф коефицијент поузданости.

ЛАТЕНТНА СТРУКТУРА УПИТНИКА СОЦИЈАЛНЕ ВЕРОВАТНОЋЕ
И ПОТЕНЦИЈАЛНИХ ПОСЛЕДИЦА

Латентна структура упитника за процену пристрасности расуђивања утврђена је методом главних компонената. Применом Гутман-Кајзеровог критеријума екстраховано је укупно шест фактора (Табела 3). Увођење scree-testa (График 1), као додатног критеријума за одређење коначног броја фактора, показало је да матрица интеркорелација варијабли субскеле ПП упитника SPCQ садржи један фактор, који објашњава 49.21% варијансе манифестних варијабли. Стога је усвојено једнофакторско решење.

ФАКТОР	КАРАКТЕРИСТИЧНИ КОРЕН	% ВАРИЈАНСЕ	КУМУЛАТИВНИ%
1	16.24	49.21	49.21
2	1.78	5.40	54.60
3	1.49	4.51	59.12
4	1.17	3.56	62.67
5	1.11	3.37	66.04
6	1.03	3.11	69.16

ТАБЕЛА 3: ФАКТОРСКА АНАЛИЗА СУБСКАЛЕ ПП УПИТНИКА СПЦQ –
КАРАКТЕРИСТИЧНИ КОРЕНИ И ОБУХВАТА ВАРИЈАНСЕ

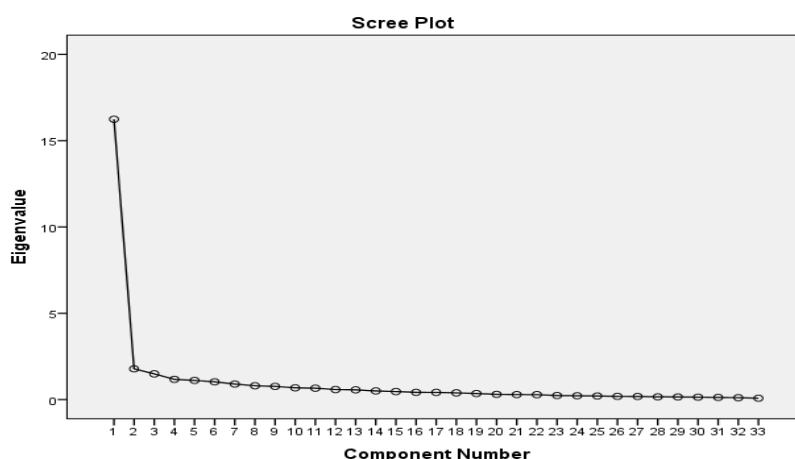

ГРАФИК 1. SCREE ТЕСТ У ОКВИРУ ФАКТОРСКЕ АНАЛИЗЕ СУБСКАЛЕ
ПП УПИТНИКА SPCQ

РБ. АЈТЕМА	ФАКТОР 1	РБ. АЈТЕМА	ФАКТОР 1
1	.565	17	.734
2	.758	18	.697
3	.384	19	.763
4	.714	20	.739
5	.690	21	.651
6	.647	22	.639
7	.755	23	.737
8	.566	24	.811
9	.770	25	.662
10	.621	26	.712
11	.701	27	.533
12	.630	28	.740
13	.769	29	.805
14	.675	30	.814
15	.854	31	.767
16	.672	32	.649
		33	.725

ТАБЕЛА 4: ФАКТОРСКА АНАЛИЗА СУБСКАЛЕ ПП УПИТНИКА SPCQ – ФАКТОРСКА ЗАСИЋЕЊА АЈТЕМА

Из Табеле 4. може се видети да сви ајтеми имају факторска засићења већа од .30 и да се крећу у распону од .384 за ајтем број 3 („Испашћу смотан/а пред другим људима“) до .854 за ајтем број 15 („Казаћу нешто глупо“).

ФАКТОР	КАРАКТЕРИСТИЧНИ КОРЕН	% ВАРИЈАНСЕ	КУМУЛАТИВНИ%
1	15.16	45.80	45.80
2	2.12	6.42	52.22
3	1.51	4.56	56.78
4	1.46	4.42	61.21
5	1.14	3.47	64.67
5	1.02	3.08	67.76

ТАБЕЛА 5: ФАКТОРСКА АНАЛИЗА СУБСКАЛЕ СВ УПИТНИКА SPCQ – КАРАКТЕРИСТИЧНИ КОРЕНИ И ОБУХВАТА ВАРИЈАНСЕ

Као и код прве субскеале и код друге scree-тест указује на једно-факторско решење (График 2).

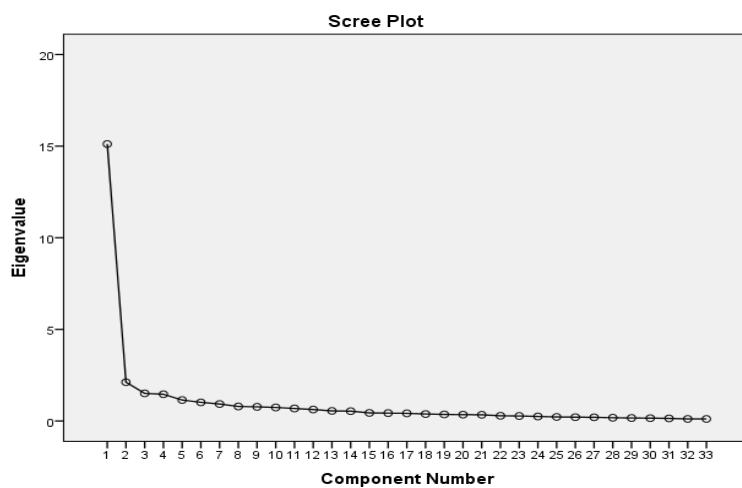

ГРАФИК 2. SCREE ТЕСТ У ОКВИРУ ФАКТОРСКЕ АНАЛИЗЕ СУБСКАЛЕ СВ УПИТНИКА SPCQ

Рђ. ајтема	Фактор 1	Рђ. ајтема	Фактор 1
1	.613	17	.554
2	.706	18	.676
3	.653	19	.800
4	.585	20	.651
5	.536	21	.570
6	.585	22	.664
7	.702	23	.676
8	.700	24	.788
9	.778	25	.712
10	.653	26	.505
11	.771	27	.639
12	.746	28	.698
13	.798	29	.694
14	.636	30	.720
15	.771	31	.687
16	.715	32	.540
		33	.661

ТАБЕЛА 6: ФАКТОРСКА АНАЛИЗА СУБСКАЛЕ СВ УПИТНИКА SPCQ – ФАКТОРСКА ЗАСИЋЕЊА АЈТЕМА

У оквиру друге субскеале факторска анализа је показала да се факторска засићења ајтема крећу у распону од .51 (рђ. 26: „Блоки-

раћу током интервју за посао”) до .80 (рџ. 19: „Направићу грешку пред колегама/колегиницама”). СВ-а има, такође, један предмет мерења.

РЕЛАЦИЈЕ ПРИСТРАСНОСТИ РАСУЂИВАЊА, ОСОБИНА ЛИЧНОСТИ, АНК-СИОЗНОСТИ И СТРАХА ОД НЕГАТИВНЕ ЕВАЛУАЦИЈЕ

Када је реч о пристрасности која се односи на узнемиреност предстојећим негативним социјалним догађајима, налази показују да је ова пристрасност позитивно и умерено повезана са BIS-ом ($r=.476$; $p<0.01$) и Блокирањем ($r=.369$; $p<0.01$) и позитивно и ниско са Бежањем ($r=.248$; $p<0.01$). Борба је у негативној и ниској релацији са поменутом формом пристрасности ($r=-.170$; $p<0.05$). Анксиозност и страх од негативне евалуације позитивно и умерено корелирају са ПП-ом ($r=.414$; $p<0.01$; $r=.472$; $p<0.01$).

Пристрасност која се односи на процену вероватноће појаве одређених негативних социјалних догађаја у ближој будућности позитивно и умерено корелира са БИС-ом и Блокирањем ($r=.371$; $p<0.01$; $r=.422$; $p<0.01$), а позитивно и ниско са Бежањем ($r=.223$; $p<0.01$). СВ-а је у позитивној и умереној релацији са анксиозношћу и страхом од негативне евалуације ($r=.437$; $p<0.01$; $r=.380$; $p<0.01$).

	ПП	СВ	BIS	BAS	Борба	Бе- жање	Блоки- рање	СТАИТ	FNE
ПП		.694**	.476**	-.241*	-.170*	.248**	.369**	.414**	.472*
СВ	.694**		.371**	-.115	-.125	.223**	.422**	.437**	.380*

ТАБЕЛА 7: РЕЛАЦИЈЕ ИЗМЕЂУ ПРИСТРАСНОСТИ РАСУЂИВАЊА, ОСОБИНА ЛИЧНОСТИ, АНКСИОЗНОСТИ И СТРАХА ОД НЕГАТИВНЕ ЕВАЛУАЦИЈЕ

**Најомена. $p<0.01$; * $p<0.05$; ПП – пристрасност процене потенцијалних последица; СВ – пристрасност процене вероватноће појаве негативних социјалних догађаја; СТАИТ – анксиозност као црта; FNE – страх од негативне евалуације.

ДИСКУСИЈА И ЗАКЉУЧАК

Основна намена овог рада била је да истраживачима и практичарима понуди упитник за процену пристрасности расуђивања који се може користити код особа са одређеним емоционалним поремећајима (нпр. социјално-анксиозни поремећај, социјална фобија), као и код субјеката који немају таквих проблема. Значајност ове форме когнитивних пристрасности за развој, трајање и лечење социјално-анксиозних и социјално фобичних поремећаја је несумњива и потврђена ранијим истраживањима (нпр., Antony & Swinson, 2000; Hofmann & Otto, 2008; Heimberg & Becker, 2002). У том контексту важно је посветити пажњу овој врсти когнитивне пристрасности, будући да последице емоционалних поремећаја могу бити неповољне како за појединца, тако и за друштво.

Резултати показују да је реч о валидном, поузданом, репрезентативном и хомогеном мерном инструменту за процену пристрасности расуђивања. Досадашња истраживања потврђују високу поузданост субскеале упитника SPCQ-а (нпр. Foa et al., 1996; McManus et al., 2000; Moscovitch, Gavric, Merrifield, Bielak & Moscovitch, 2011; Moscovitch et al., 2012).

У претходним истраживањима нема података о факторској структури овог инструмента. Како се овај упитник састоји од две субскеале од по 33 идентична ајтема, а разлика је само у упутству, у овом истраживању примењене су две одвојене факторске анализе методом главних компоненти. Претпоставка је била да упитник садржи две једнодимензионалне субскеале, што је и потврђено.

Резултати корелационе анализе компоненти пристрасности расуђивања и особина личности, анксиозности и страха од негативне евалуације, иду у прилог конструкт валидности SPCQ-а. Процена потенцијалних последица и вероватноће негативних социјалних догађаја значајно корелира са особинама личности реформулисане Теорије осетљивости на поткрепљење (rRST; Gray & McNaughton, 2003), и то у очекиваном смеру. Ово се подудара са идејом да су особине личности примарна основа негативних когнитивних пристрасности и социјалне анксиозности (Gray & McNaughton, 2000; Kimbrel, 2008; 2009; 2012). Ако се узме у обзир шта је основа негативних когнитивних пристрасности и социјалне анксиозности, онда би се промене у њима остваривале

преко промена у самој личносно-неуробиолошкој основи. Другим речима, психотерапија и фармакотерапија емоционалних поремећаја укључивала би, пре свега, промене у осетљивости BIS-FFFS и BAS sistema. Досадашња психотерапијска пракса емоционалне поремећаје третира је најчешће бихејвиоралном, когнитивном психотерапијом и фармакотерапијом, не захватајући тај дубљи ниво који је у основи саме психопатологије.

Налази овог истраживања, такође, потврђују постојање позитивне корелације између обе компоненте пристрасности расуђивања и анксиозности као црте и страха од негативне евалуације, који представља доминантно обележје социјалне анксиозности. У прилог томе иду и резултати пређашњих истраживања (нпр. Amir, Beard & Bower, 2005; Clark 2001; Foa, Franklin, Perry & Herbert, 1996; McManus et al. 2000; Poulton & Andrews, 1996; Rheingold, Herbert & Franklin, 2003; Smári, Pétursdóttir & Þorsteinsdóttir, 2001; Zou & Abbott, 2012). Ово је у складу и са основном претпоставком когнитивно оријентисаних терапија о интеракционом односу мишљења и емоција (Товиловић, 2004). Откривање и мењање погрешних образаца мишљења значајно доприноси смањењу интензитета негативних емоција. Знатан број истраживања указује на улогу погрешних образаца мишљења у самопроцењивању и улогу погрешних когниција као фактора у одржавању социјалне анксиозности. Ти погрешни обрасци могу се односити на: негативне изјаве о себи пре и током социјалних сусрета, селективно памћење негативних информација о себи и свом социјалном понашању у односу на позитивне информације и постављање екстремно високих стандарда успешног социјалног понашања (Edelman, 1987). Током друштвених ситуација социјално анксиозне особе претерано се фокусирају на себе и сопствено понашање (Westenberg, 1998) и баве се катастрофичним предвиђањима укључујући и последице неспретног или неадекватног социјалног наступа (Leary & Kowalski, 1995).

На крају, сходно задовољавајућим метријским карактеристикама, српска верзија Упитника социјалне вероватноће и потенцијалних последица може се препоручити за мерење пристрасности расуђивања.

ЛИТЕРАТУРА Andrews, G., Freed, S., & Tesson, M. (1994). Proximity and anticipation of a negative outcome in phobias. *Behaviour Research and Therapy*, 32, 643–645.

- Antony, M. M., & Swinson, R. P. (2000). *The shyness and social anxiety workbook: Proven techniques for overcoming your fears*. Oakland, CA: New Harbinger Publications.
- Alloy, L. B., Abramson, L. Y., Walshaw, P. D. & Neeren, A. (2006). Cognitive vulnerability to unipolar and bipolar mood disorders. *Journal of Social and Clinical Psychology, 25*, 726-754.
- Amir, N., Beard, C. & Bower, E. (2005). Interpretation bias and social anxiety. *Cognitive Therapy and Research, 29*(4), 433-443.
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. Oxford, England: International Universities Press.
- Beck, A. T., Emery, G., & Greenberg, R. L. (1985). *Anxiety disorders and phobias: A cognitive perspective*. New York: Basic Books.
- Carr, A. T. (1974). Compulsive neurosis: A review of the literature. *Psychological Bulletin, 81*(5), 311-318.
- Clark, D. M. (2001). A cognitive perspective on social phobia. In W. R. Crozier & L. E. Alden (Eds.), *International handbook of social anxiety: Concepts, research and interventions relating to the self and shyness* (pp. 405-430). West Sussex, England: John Wiley and Sons Limited.
- Corr, P. J. (2002). Gray's reinforcement sensitivity theory: Tests of the joint subsystems hypothesis of anxiety and impulsivity. *Personality and Individual Differences, 33*, 511-532.
- Collins, K. A., Westra, H. A., Dozois, D. J. A. & Stewart, S. H. (2005). The validity of the brief version of the Fear of Negative Evaluation Scale. *Journal of Anxiety Disorders, 19*(3), 345-359.
- Duke, D., Krishnan, M., Faith, M. & Storch, E. A. (2006). The psychometric properties of the brief fear of negative evaluation scale. *Journal of Anxiety Disorders, 20*, 807-817.
- Edelmann, R. J. (1987). *The psychology of embarrassment*. Chichester, John Wiley & Sons.
- Foa, E. B., Franklin, M. E., Perry, K. J. & Herbert, J. D. (1996). Cognitive biases in generalized social phobia. *Journal of Abnormal Psychology, 105*, 433-439.
- Franklin, M. E., Huppert, J., Langner, R., Leiberg, S., & Foa, E. B. (2005). Interpretation bias: a comparison of treated social phobics, untreated social phobics, and controls. *Cognitive Therapy and Research, 29*, 289-300.
- Gilboa-Schechtman, E., Franklin, M. E., & Foa, E. B. (2000). Anticipated reactions to social events: differences among individuals with generalized social phobia, obsessive compulsive disorder, and nonanxious controls. *Cognitive Therapy and Research, 24*, 731-746.

- Gray, J. A. & McNaughton, N. (2000). *The neuropsychology of anxiety: An enquiry into the functions of the septo-hippocampal system* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Gray, J. A. & McNaughton, N. (2003). *The Neuropsychology of Anxiety*. Oxford, Oxford University Press.
- Gomez, A. & Gomez, R. (2002). Personality traits of the behavioural approach and inhibition systems: Associations with processing of emotional stimuli. *Personality and Individual Differences*, 32, 1299–1316.
- Heimberg, R. G., & Becker, R. E. (2002). *Cognitive-behavioral group therapy for social phobia: Basic mechanisms and clinical strategies*. New York: Guilford Press.
- Hofmann, S. G. (2004). Cognitive mediation of treatment change in social phobia. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 72, 392–399.
- Hofmann, S. G., & Otto, M. W. (2008). *Cognitive behavioral therapy for social anxiety disorder*. New York: Routledge.
- Kimbrel, N. A. (2008). A model of the development and maintenance of generalized social phobia. *Clinical Psychology Review*, 28, 592–612.
- Kimbrel, N. A., Cobb, A. R., Mitchell, J. T., Hundt, N. E. & Nelson-Gray, R. O. (2008). Sensitivity to punishment and low maternal care account for the link between bulimic and social anxiety symptomatology. *Eating Behaviors*, 9, 210–217.
- Kimbrel, N. A. (2009). *BIS, BAS, and Bias: The role of personality and cognition in Social Anxiety*. Dissertation theses. Greensboro: The Faculty of The Graduate School at The University of North Carolina.
- Kimbrel, N. A. (2012). BIS, BAS and Bias: The role of personality and cognitive bias in social anxiety. *Personality and Individual Differences*, 52, 395–400.
- Kvaal, K., Laake, K. & Engedal, K. (2001). Psychometric properties of the state part of the Spielberger State-Trait Anxiety Inventory (STAI) in geriatric patients. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 16, 980–986.
- Leary, M. R. (1983). A brief version of the Fear of Negative Evaluation Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 9, 371–376.
- Leary, M.R., Kowalski, R.M. (1995). *Social Anxiety*. New York, Guilford Press.
- Lucock, M. P. & Salkovskis, P. M. (1988). Cognitive factors in social anxiety and its treatment. *Behaviour Research and Therapy*, 26, 297–302.
- McManus, F., Clark, D. M. & Hackmann, A. (2000). Specificity of cognitive biases in social phobia and their role in recovery. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 28 (3), 201–209.
- Mineka, S. & Tomarken, A.J. (1989). The role of cognitive biases in the origins and maintenance of fear and anxiety disorders. In T. Archer & L. G. Nilsson

(Eds.), *Perspectives in aversively motivated behavior* (pp. 195–221). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Младеновић, У. и Кнебл, Ј. (1999). Религиозност, аспекти селф-концепта и анксиозност адолесцената. *Психологија*, 1–2, 83–96.

Moscovitch, A.D, Gavric, D., Merrifield, C., Bielak, T. & Moscovitch, M. (2011). Retrieval properties of negative vs. positive mental images and autobiographical memories in social anxiety: Outcomes with a new measure. *Behaviour Research and Therapy*, 1–13.

Moscovitch, A. D., Gavric, L. D., Senn, M. J., Santesso, L. D., Miskovic, V., Schmidt, A. L., McCabe, E. R. & Antony, M. M. (2012). Changes in Judgment Biases and Use of Emotion Regulation Strategies During Cognitive-Behavioral Therapy for Social Anxiety Disorder: Distinguishing Treatment Responders from Nonresponders. *Cognitive Therapy Research*, 36, 261–271.

Noguchi, K., Gohm, C. L. & Dalsky, D. J. (2006). Cognitive tendencies of focusing on positive and negative information. *Journal of Research in Personality*, 40, 891–910.

Poulton, R. G. & Andrews, G. (1996). Change in danger cognitions in agoraphobia and social phobia during treatment. *Behaviour Research and Therapy*, 34, 413–421.

Rapee, R. M. & Heimberg, R. G. (1997). A cognitive-behavioral model of anxiety in social phobia. *Behaviour Research and Therapy*, 35, 741–756.

Rodebaugh, T. L., Woods, C. M., Thissen, D. M., Heimberg, R. G., Chambless, D. L. & Rapee, R. M. (2004). More information from fewer questions: The factor structure and item properties of the original and brief fear of negative evaluation scale. *Psychological Assessment*, 16, 169–181.

Rheingold, A. A., Herbert, J. D. & Franklin, M. E. (2003). Cognitive bias in adolescents with social anxiety disorder. *Cognitive Therapy and Research*, 27, 639–655.

Scott, B. & Melin, L. (1998). Psychometric properties and standardised data for questionnaires measuring negative affect, dispositional style and daily hassles. A nation-wide sample. *Scandinavian Journal of Psychology*, 39, 301–307.

Singh, J. S. (2011). *Visual attention and social anxiety: Oculomotor behavior when threatened*. Theses, dissertations, and student research: Department of Psychology University of Nebraska, Lincoln.

Sesti, A. (2000). State-Trait Anxiety Inventory (STAI) in Medication Clinical Trials. *QoL Newsletter*, 25, 15–16. Preuzeto 3.02.2013. sa http://www.mapi-research-inst.com/pdf/art/qol25_8.pdf

Smári, J., Bjarnadóttir, A. & Bragadóttir, B. (1998). Social anxiety, social skills, and the expectancy/cost of negative social events. *Scandinavian Journal of Behaviour Therapy*, 27, 149–155.

- Smári, J., Pétursdóttir, G. & Þorsteinsdóttir, (2001). Social anxiety and depression in adolescents in relation to perceived competence and situational appraisal. *Journal of Adolescence*, 24, 199–207.
- Smits, J. A. J., Rosenfield, D., McDonald, R., & Telch, M. J. (2006a). Cognitive mechanisms of social anxiety reduction: an examination of specificity and temporality. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74, 1203–1212.
- Smederevac, S., Mitrović, D., Čolović, P. i Nikolašević, Ž. (2014). Validation of the measure of revised reinforcement sensitivity. *Journal of Individual Differences*, 35(1), 12–21.
- Spielberger, C. D., Lushene, R., Vagg, P. R. & Jacobs, G. A. (1983). *Manual for the state-trait anxiety inventory* (Form Y). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson Education.
- Товиловић, С. (2004). Латентна структура скале социјалне анксиозности и релације између социјалне анксиозности и ирационалних уверења. *Психолоџија*, 37(1), 63–88.
- Uren, T. H., Szabó, M., & Lovibond, P. F. (2004). Probability and cost estimates for social and physical outcomes in social phobia and panic disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 18, 481–498.
- Voncken, M. H., Bögels, S. M., & de Vries, K. (2003). Interpretation and judgemental biases in social phobia. *Behaviour Research and Therapy*, 41, 1481–1488.
- Voncken, M. J., & Bögels, S. M. (2006). Changing interpretation and judgemental bias in social phobia: a pilot study of a short, highly structured cognitive treatment. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly*, 20, 59–73.
- Voncken, M. H., Bögels, S. M., & Peeters, F. (2007). Specificity of interpretation and judgemental biases in social phobia versus depression. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research, and Practice*, 80, 443–453.
- Wilson, J. K., & Rapee, R. M. (2005). The interpretation of negative social events in social phobia: changes during treatment and relationship to outcome. *Behaviour Research and Therapy*, 43, 373–389.
- Weeks, J. W., Heimberg, R. G., Fresco, D. M., Hart, T. A., Turk, C. L. & Schneier, F. R. (2005). Empirical validation and psychometric evaluation of the brief fear of negative evaluation scale in patients with social anxiety disorder. *Psychological Assessment*, 17, 179–190.
- Zou, B. J. & Abbott, J. M. (2012). Self-perception and rumination in social anxiety. *Behaviour Research and Therapy*, 50(4), 250–257.

KRISTINA M. RANĐELOVIC

UNIVERSITY OF NIŠ, FACULTY OF PHILOSOPHY

DUSAN J. RANĐELOVIC

UNIVERSITY OF PRIŠTINA TEMPORARILY

SITUATED IN KOSOVSKA MITROVICA,

FACULTY OF PHILOSOPHY

SUMMARY

QUESTIONNAIRE OF SOCIAL PROBABILITY AND POTENTIAL
CONSEQUENCES – EXAMINATION OF RELIABILITY AND
VALIDITY ON SERBIAN POPULATION

Prejudice in judgment has an important role in cognitive models of psychopathology. Every selective processing of emotionally relevant stimuli is called cognitive prejudice. One of the cognitive prejudices that is considered a key factor of socially – anxious disorder is prejudice in judgment. It is defined as a disposition to overestimate the probability of occurrence of negative social events in the near future, as well as potential consequences (agitation) that might follow them. The perception of danger is essentially determined by a joined effect of subjective assessment of probability and agitation created by certain events. The researches have shown that socially-anxious individuals have a more expressive prejudice in judgment and that it can be reduced by applying certain psychotherapeutic and pharmacological treatments, which proves its relevance for the socially-anxious disorder.

Considering the significance of the prejudice in judgment construct for the research and clinical practice and the lack of instruments that is operational in our country, the basic purpose of this paper is to check metric characteristics of the Serbian version of one of the most often mentioned and used questionnaires aimed at the assessment of this construct. It is the Questionnaire of social probability and potential consequences, which has two subscales: 1) to examine the reliability of the questionnaire on the sample of examinees from Serbia; 2) to examine the latent structure of the questionnaire and 3) to examine the construct of validity of the questionnaire by checking the correlations with other relevant constructs (personality traits, anxiety as a trait and fear of negative evaluation). The was adapted for Serbian language from English. The sample consists of 166 examinees, aged from 19 to 29 ($AS = 21,73$; $SD = 1,43$). The questionnaire for sensitivity to confirmation assessment was used to estimate personality traits, Anxiety as a trait was estimated by the Scale of anxiety as a

trait, which is a part of the anxiety as a trait and condition Inventory, and fear of negative evaluation was estimated by the Scale of fear of negative evaluation – short form. The results show that the instrument for evaluation of prejudice in judgment is highly reliable ($\alpha=.96$; $\alpha=.96$), and that its items can be considered representative ($KMO = .93$; $KMO = .93$) and homogeneous ($h1 = .47$; $h1 = .44$). In the purpose of the assessment of the latent structure of the questionnaire an explorational factor analysis was conducted (the methods of the main components), and the results suggested that the questionnaire is the kind with two one-dimension subscales (the percentage of the explained variance is 49.21% i 45.80%). In favor of the construct of validity are the results of correlation analysis, that describe important relations of both components of prejudice in judgment with personality traits, anxiety and fear of negative evaluation, and they do so in the expected direction. In accordance with all this, the serbian version of the questionnaire can be recommended for measuring prejudice in judgment.

KEY WORDS: metric characteristics, Questionnaire of social probability and potential consequences, social anxiety.